

із лідерів соціал-демократів і голова українського уряду Володимир Винниченко називав самостійників схоластиками, його однопартієць і теж прем'єр-міністр Борис Мартос закидав їм прагнення самодержавства, а газета есерів «Народна воля» викривала їх як «поміщиків, капіталістів чи людей, близьких до них».

За словами Липинського, «весь перший період Центральної Ради у внутрішній політиці пройшов під гаслом боротьби з самостійниками взагалі, і з самостійниками несоціалістами зокрема». Один із лідерів соціал-демократів, прем'єр-міністр Ісак Мазепа пояснював це намаганням українських політиків не спровокувати російський уряд на репресії проти слабого українського руху. Натомість Ігор Гирич наголошує, що лідери українського руху розраховували на його еволюційне зростання, але революція зруйнувала їхні плани. Справді: тодішні політики-автономісти виявилися безпорадними перед вибуховим збільшенням у перші місяці революції кількості прихильників української незалежності, позицію

яких на II Військовому з'їзді в Києві найвиразніше висловив делегат від Одеси поручник Романенко: «А що нам тая автономія? Щоб і далі своє власне зебрати від москалів? Ми не зебраки, а козацькі сини, і хочемо бути господарями – такими, як були предки козацькі, князі київські, хочемо самостійності».

Урешті під тиском російського уряду Центральна Рада фактично відмовилася од автономії України, нею самою проголошеної в I Універсалі. Коли ж найактивніші самостійники разом із вояками II Українського полку імені Павла Полуботка спробували підштовхнути Центральну Раду до проголошення незалежності, за згодою Ради їхній виступ придушили російські солдати та військовики I Українського полку імені Богдана Хмельницького.

Після більшовицького перевороту в Петрограді Центральна Рада все-таки проголосила автономну Українську Народну Республіку у складі Російської федерації, якої тоді вже не існувало. І тільки після окупації радянською Росією Донба-

су, Слобожанщини та всього Лівобережжя, після п'ятиденного обстрілу середмістя Києва сорока трьома російськими гарматами Мала Рада нарешті проголосила незалежність УНР (після Фінляндії, але раніше від інших колоній Росії). А наступна війна з червоною й білою Росією та поділ українських земель між Польщею і Росією перетворили на самостійників ще багатьох переконаних федералістів – від Павла Скоропадського до Дмитра Чижевського.

Від середини XIX ст. київські інтелектуали прагнули забезпечити абorigенів Наддніпрянщини та Слобожанщини від *обрусення*, а отже зникнення, та повернути їм повноту національного буття. І вони домоглися цього через перетворення тамтешніх малоросійських селян на українську націю – модерну та історичну. Зрештою, підсумовує Ігор Гирич, «неминучість окремішності була запрограмована самою історією».

Віталій ПОНОМАРЬОВ,
завідувач історичної редакції
видавництва «Наукова думка»

НАД ТЕКСТАМИ ДОЛІ ВОЛОДИМИРА РУТКІВСЬКОГО

МАРЧЕНКО Н. Володимир Рутківський: тексти долі: біографічний нарис /

Н. Марченко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014.

Наталія Марченко – відомий фахівець у царині досліджень літератури для дітей та юнацтва, автор-координатор інтернет-ресурсу «Ключ», кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ. Вона добре знає і любить дитячу літературу, живе нею і є її натхненним читачем, осмислювачем і пропагандистом, бо «лише література для дітей насправді змінює людство, бо це і є найбільш специфічно людська форма передачі досвіду».

Тому її монографія – не просто дослідження «модної» нині теми дитячої літератури в Україні. Книжка дає всі підстави назвати її подією. Монографії такого стибу в нас з'являються нечасто: без псевдонаукових компіляцій, механічно складених із цитат і наперед підігнаних однолінійних схем, із пронизливим розумінням незвичайності долі письменника, слава і популярність до якого прийшли із запліненням. Про нього заговорили, коли авторів виповнилося аж 73. Саме тепер книжки

В. Рутківського стали враз відомими, критики внесли ім'я письменника до канону дитячої літератури, його твори введено до шкільної програми, їх вивчають на уроках позакласного читання, а 2010 р. митець удостоєний Шевченківської премії. Та перед цим було насичене подіями життя, яке є прикладом повсякчасного додання несприятливих обставин, готовності

змінювати свою творчість, а з нею – і долю...

Тон книжки Н. Марченко – це яскраві, барвисті спостереження, втілені у формі глибоких, мудро-важених роздумів. Водночас авторка порушує серйозні проблеми існування дитячої літератури в Україні та світі, осмислює те, що з нами відбулося й відбувається.

У восьми розділах книжки йдеться про творчу долю і доробок В. Рутківського. Поряд із ґрунтовним аналізом творчої спадщини митця (зокрема історії появи та побутування його книжок) читач знайде епістолярій прозаїка (листи до авторки книжки та спогади), що вводиться до обігу вперше, добірку світлин, а також низку рецензій і висловлювання письменника про специфіку дитячої літератури й особливості письма для дітей.

Значну наукову цінність становлять також історико-біографічні коментарі автора нарису, що розкривають відомості про інтелектуальне оточення В. Рутківського в різні періоди життя, а також широко пред-

ставляють джерела його біо- та біографії.

Рік за роком авторка простежує всі «сходинки» життя письменника: і затавроване окупаційним лихоліттям дитинство, і захоплення історією у шкільні роки, і студентські літа, і життєві митарства та вихід перших збірок віршів – автор прийшов у дитячу прозу з «дорослої» поезії і саме тут досяг письменницької повноцілості як справжній майстер відтворення світу живої дитячої фантазії. Недаремно його твори є візитною карткою нашої дитячої літератури і засвідчують її художню повнокровність.

Повість «Потерчата» – ця щемка «дитячу сповідь перед дорослими, які так нічого й не навчилися» – Н. Марченко по праву ставить поряд із такими перлинами української автобіографічної класики, як «Зачарована Десна» О. Довженка, «Гуси-лебеді летять» М. Стельмаха, «Климко» та «Вогник далеко в степу» Гр. Тютюнника. Її особливостями авторка вважає те, що твір відверто демонструє болісний (інколи нестерпно жорсткий!) процес деміфологізації автором власної життєвої історії шляхом «переповідання» винесених із дитинства сюжетів і символів на основі «дорослого» досвіду. Повість «Ганнуся», на думку дослідниці, – розповідь про те, як доросла людина відкриває для себе глибину й серйозність дитячого світу, як непросто дорослому завоювати право бути з дітьми нарівні.

Наголошуючи «знаковість» трилогії про «Джур», Н. Марченко вва-

жає найважливішою в ній авторську позицію: герої твору витрачають силу та життя на те, щоб зробити щось добре, а не винищити зло. «Можливо, саме в цьому прагненні гармонії, прийнятті світу, дитинності характерів і полягає таємниця та місія українства як такого?» – запитує дослідниця.

Багато сторінок книжки висвітлюють причини того, чому роками твори В. Рутківського лежали «під сукном» в українських видавництвах, чому перші книжки для дітей – «Аннушка» та «Бухтик из тихой заводи» побачили світ в автоперекладі російською мовою в Москві, про доопрацювання та «українізацію» їх письменником для сучасного читача і про те, що сам Володимир Григорович бачить в усіх цих негараздах більше позитиву, ніж драматизму, зрештою – про випробування української душі, про відчайдушний спротив і вихід із безнадійних, здавалося б, ситуацій, про вміння завжди залишатися собою...

А ще вдалою є форма викладу, бо героєм цієї книжки поряд із письменником є час. Авторка, нагадуючи про події – великі й малі, що відбувалися такого-то і такого-то року, вимірює їх водночас і фактами своєї біографії, увіходячи таким чином не лише в безпосередній діалог із письменником, а й запрошуючи до розмови читача. Оповідь інтимізується, обростає особистими спогадами дослідниці, що надає книжці неповторного звучання. Паралельно з цим розгортається розповідь про

зміни в житті Рутківського. Такий прийом дає змогу стереоскопічно відобразити життя і творчість митця. Вийшовши за межі узвичаєної біографічної та літературознавчої площини, дослідниця дістала змогу охопити свого персонажа в усій його об'ємності, розгорнувши перед читачем багатовимірне, діалогічне розмаїття суб'єктивованої дійсності творчої особистості. Гадаю, вдумливого читачеві припаде до смаку збережена авторкою атмосфера шукань та ідейних суперечок, притаманна життєвому і творчому поступу В. Рутківського, як і модерний спосіб окреслювати історичне тло та оточення персонажа, вибудовуючи довкола нього мозаїку з реалій його минулого. Тому в цій книжці важливе все: її емоційна густина, словов'язь, спосіб мислення автора. Легкий і водночас багаторівневий спосіб викладу матеріалу робить біографічний нарис доступним і актуальним як для науковців і фахівців, так і для широкого загалу читачів, яким цікава драматична доля сучасного митця, тісно переплетена з усе ще маловідомою історією літератури для дітей в Україні. Її чільним представником нині є В. Рутківський, у творах якого відобразився індивідуально неповторний життєвий досвід автора й буття людини в контексті національної історії.

Галина АЛЕКСАНДРОВА,
доктор філологічних наук,
м. Київ

Книжки, подаровані редакції

Селігей П. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові / П. Селігей; НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Академперіодика, 2014. – 324 с.

Це перший у світовій лексикографії спеціальний етимологічний словник суфіксів. У ньому на основі здобутків сучасного порівняльно-історичного мовознавства висвітлено походження запозичених суфіксів і суфіксоїдів (зокрема, кінцевих терміоеlementів) української мови. Словникова стаття містить тлумачення реєстрової одиниці, приклади її вживання, відповідники в інших слов'янських мовах, далі простежено історію та шляхи її запозичання, вказано етимон, час першої писемної фіксації або словотвірну модель у мові-джерелі, наведено етимологічні паралелі з інших індоєвропейських мов та реконструйовану праформу. Словник є своєрідним доповненням до семитомного «Етимологічного словника української мови» (1982–2012).

Для мовознавців і всіх, хто цікавиться питаннями етимології, термінології, словотвору, морфеміки та міжмовних зв'язків.